

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1750)
Heft:	18
Artikel:	Oratio, in qua disquiritur : an, & quanto hominibus sit ornamento sciendi cupiditas?
Autor:	[s.n.]
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394673

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 21.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

ORATIO,

in qua disquiritur:

An, & quanto hominibus sit ornamento
SCIENDI CUPIDITAS?

POstquam nuper ad φιλομαθεῖς de φιλομαθείᾳ pluribus disserui, atque in commune ostendi, ut agendi, sic sciendi descendique studium in omnibus hominibus innatum esse: in præsens explicatius demonstrandum videtur, hunc ardorem pro illustri divini Numinis beneficio jure meritissimo haberi; quippe cuius opera natura humana ad Supremi Conditoris virtutes non contemplandas modo, sed etiam exprimendas quam proxime accedat, & universam illam rerum, quas Deus artifici manu sua architectatus est, compagm perlustrando, eximos fructus, atque incredibilem voluptatem capiat.

Forsitan cogitatis vobiscum: hoc demonstratio-
nis genere facile supersederi posse; neque enim quemquam nostrum tam bliteum, tamque obtusi
esse ingenii, quin agnoscat, hanc sciendi cupidi-
tatem bene beateque vivendi primum gradum es-
se, quem qui non tenet, ad altiora minus ratio-
naliter progredi; & vel eo maxime nos Dei simili-
mos effici; & absque eo esset, omnem colendi
Dei rationem, omnem veritatis investigandæ, ac
pro dignitate adamandæ caussam sublatam fore.

Sed

Sed multa hercle sunt, eaque non leviora, quæ dubitationem adferre possunt rem altius introspicienti. Hanc ingressus viam, immensa spinarum copia difficultem ac impeditam, immo merum senticetum esse deprendet, quod vix uni transire inviolato licuit. Qui voluntati suæ morigerantes, se studio alicui dederunt, tot periculis, tot laboribus, tot perplexitatibus, tot denique incommodes involutos animadvertis, ut haud injuria ambigas, bonine plus, an mali sciendi cupiditas humano generi adferat.

Ut ne dicam, (quod tamen in principio dici meretur) discendi studio hominum mentes turbari, atque mirum in modum agitari, haud secus atque navis, tempestate coorta, paullo momento huc illuc impellitur, nec portum tenere potest. Nam quo quis doctrinæ cupidior, hoc sollicitior sit necesse est. Quo quis plura scit, scireque cupit, eo gravioribus exercetur curis: nusquam quietus: nullum tempus relinquitur otioso. Ille studii ardor tantum potest, ut, cum aliarum quidem voluptatem ii etiam, qui plurimum eis tribuunt, satietatem quamdam ac fastidium esse confiteantur, solus cognitione rerum se pascens animus, neque infinitorum laborum tædio, neque lætitiarum blanditiis ab instituto cursu abduci queat. Interim sollicitudines duplicari, vim animi hebetari, corporisque vigorem debilitati videas.

Multo gravius est, quod discendi studium in compluribus peperit falsam vanamque eruditionis opinionem, pestilentissimam illam, si quid video, studiorum luem, & præsentissimam fundi litterarii galami-

calamitatem, quæ multa egregia, nec vulgari spe adolescentia ingenia miserabili strage afflixit, delavitque. Cujus damna Quintilianus, optimus dicendi magister, dilucido verborum compendio exposuit. Nihil est, inquit ille, pejus illis qui paullulum aliquid ultra primas litteras progressi, falsam sapientiæ persuasionem induerunt. Multi ad solidam eruditionem pervenissent, nisi se jam pervenisse putassent. Multi inquam virtutis & sapientiæ apicem superassent, nisi animos ad magna surgentes velut pestilens quoddam sidus adflasset opinio. Hanc Hieronymus præceptorem pessimum appellat, stultiæ progeniem Plato. Nos, ut monstrum rei augeamus, matrem illam eamdemque sobolem stultiæ appellabimus. Cui enim falsa & inani spe sapientiæ persuasione intumescit animus, illum per stultiæ præcipitia ferri exemplo videas. Stulto autem versa vice quid familia-
rius, quid jucundius, quam grandia animis concipere, & quosvis sapientiæ thesauros sibi vindicare? Stulti hujus atque opinionis motbo labo-
rantis animi characterem paucis verbis expedire li-
bet, eoque magis, quod infeliciſſimum Sæculum
noſtrum ſemidoctorum hominum ei feraciſſimum:
qui culpare conſueverunt, quæ non intelliguat:
qui reprehendunt & adlatrant, quæ alii bono fece-
runt animo: ædilitatem gerentes fine suffragio po-
puli, nec attendentes manticæ quid a tergo fit.
Stultiæ & opinionis cœlro percitus, nihil ſe igno-
rare putat: ſua omnia prima & potiſſima vult cre-
di: contradici ſibi, injuriæ loco deputat: inferri
ſibi aliunde lucem poſſe, non putat: ſi vero il-
lata ab aliis credatur, ignominiam ſibi ab iisdem
illatam existimat: errorem ſibi ab alio monstratum

tantum

tantum abest ut aut cognoscat, aut emendet, ut
e diverso altius illum & tenacius animo infigat,
immo impudentissima pervicacia tueatur. Si
quem forte laudari ab aliis exaudit, murmurat,
laudem extenuat: scire se eadem & majora prædi-
cat: alterum illum plurima ignorare confirmat,
adeoque opinione falli alienæ virtutis admirato-
rem. Denique si quid solidæ doctrinæ aut pru-
dentiæ vicinus habet, id eum sibi uni debere con-
tendit. Idem vero, quæ vel auditu nova, vel
nunquam antea visa, vel certe supra captum co-
gitationum ardua videntur, mendacia, absurdia,
somnia mera esse clamitat, quia scilicet extra sua
ille pomœria nihil nisi umbras & vanas rerum ima-
gines arbitratur. Si porro incognitæ aut parum
intellectæ sententiæ interpres occurrit, tum vero
aures, in morem aspidum, ne vocem audiat,
obturat: oculos, ne veritatem videat, occludit.
Quod si forte lapsum quempiam vel videt vel au-
dit, distentis mox faucibus cachinnum emittit,
in triumpho aliorum errorem circumducit, atque
obvio cuique admirabundus ostentat. Labi huma-
num esse non credit, quod vero unius Dei est,
nihil peccare, nuspam cæcutire, numquam dor-
mitare, id sibi vanissimus ille sui æstimator tri-
buere non verecundatur. Quod si tamen erro-
rem ille suum quandoque per se ipsum deprehen-
dit, ita eum corrigit, ut majorem existimationis,
quam veritatis rationem habeat: non omnino se
falsum, nec prorsus in diversa suisse opinionem:
bene se antea sensisse, nunc melius & tersius;
adeo ille hariolationes, alucinationes, & oscitatio-
nes deperit miser. Non deinceps doctorum ille
virorum scripta legit, ut erudiatur, sed ut erudiat,

verba

verba saltim & phrases, si res non potest; carpendo, vellicando. Si quos forte obscuros Logicæ sonos, aut frivolas distinctiunculas hinc inde corrasit: Si quem Rhetorices aut Poëtices gustum, quamlibet imaginarium, ex auditione, vel lectione quorumdam libellorum percepit: si librorum magis, quam rerum cognitionem maximo sibi studio comparavit: si in Theologia aut Philosophia novas quasdam sententias, veterum potius odio, novandique pruritu, quam sincero veritatis amore, adoptavit: intumescit illico, & mirifice se circumspicit, jamque Ciceronis, aut Salomonis, aut Paulli animum in suum demigrasse pectus autumat: priorum præceptorum labores, curtarnque eruditionis supellectilem ridet, perstringit, lacerat: imperandi, & credendorum agendorumque leges condendi cupidinem, quam in aliis damnat, ipse ambitiose admodum & impotenter aperit: & sic pro corporibus umbras, pro medulla corticem, pro Junone nubem, ut ajunt, amplectitur; jeunos ac rudes animos, si non ineptiis & stercore, obscuris certe & minus necessariis rebus, pascit & saturat; ipsas vero Musas in certamina vocat. Hoc est, cur pauci adeo ad solidæ eruditionis fastigium enitantur. Hoc est, cur multi adeo in medio quasi cursu gradum sistentes alios docere cupiant, ipsi docendi. Hoc est, cur videas (liceat in re odiosa Ludovicum Vivem advocate) videas, infit ille, pueros magistros, qui paedagogo adhuc indigeant. Hi sunt, qui crudissima studiorum rudimenta in Ecclesiam, ut vocant, in forum, in publicum denique propellentes, & magnificis titulis insigniti, unctisque conditionibus beati, disciplinarum cognitionem deponunt, tum arrogan-

tia, inadvertia, ceterisque vitiis intolerabiles fiunt. Hi sunt, qui ab nulla doctrina instructi, quemquam eruditionis gloria sibi anteponi, indigne ferunt; & ubi quid sciscitur, contra quam ipsius vi-sum est, maria omnia commovent. An putamus insolentiores esse quospiam illis, qui, quum omnis sapientiae expertes sint, pro sapientibus tamen apud vulgum se venditant, & gloriosa verborum jactatione famam sibi venantur? Ceterum quemadmodum sapientia optimos facit, ita simulatio sapientiae pessimos, propterea quod quae bonis artibus tueri nequeunt, fraude & flagitiis tuentur. Pestiferum sane falsae opinionis virus, cui nulla industria mederi potest. Recte enim elegans Poëta:

Bene errat, qui fatetur errare,
Prope est medela: pessime ille delinquit,
Cui moneri sordidum atque servile est.

Odio digna parens, quae tam invenustum, immo exsecrabilem fœtum protrudit. Atqui protrudere videri possit ipsa illa, quam saepe memoravi, sciendi cupiditas. Nisi enim illa esset, procul ab ambitionis, procul ab arrogantiæ atque invidiæ cauissis, in æquo consisterent omnes: subsiderent illi impotentis animi aestus, nec aliis alium anteire tam cupide laboraret: tot turbarum, totque gravissimarum contentionum arce eversa, mutuus invalesceret amor, & mentes nostras intraret sanctius illud & in omni ætate conducibilius alios pro virili juvandi studium.

Sed hæc porro sciendi cupiditas insignes in omnibus propemodum artibus incommoditates habet: quas si singulas enarrare adgrediar, & operam

ram abutar, & attentionem fatigem vestram. Igitur summa sequuturus fastigia rerum, ea tantummodo attingam, quorum maximus in vita usus, maxima voluptas appetit.

Quod ad Philologos attinet & Grammaticos, qui omne tempus aliarum gentium sermonibus dedere, vocumque scrutandis cunabulis: quam tenuis, quam inglorius eorum labos! Non dicam, complura vocabula cum temporis vetustate, tum sæculorum barbarie esse deperdita, sine quibus reliqua ægre intelligi possunt. Ipsæ, quæ restant, voces, earumque origo incerta fere, & dubia, quærerentem & investigantem incertum relinquunt. Hinc totidem nobis etymologiæ produntur, quot criticam admoveare manum: totidem verborum significaciones gignuntur, quot animum ad ea attendunt. Videas etiam, ob unicam dictionem implacabile odium suscipi, inexplicabile bellum geri. Quantas lites, quantas tragœdias vel unica movit littera? Nec intra caussam subsistitur: qui ejusmodi verbis velitationibus oblectantur, hominem exuunt, ac tanto desæviunt opere, ut convitorum & contumeliarum neque modum sibi neque terminum constituant. Ea animorum digladiantur acerbitate, tamquam aræ & foci in ultimum discrimin adducti forent: & [sicut vere dixit Agrippa] dum virtutem dictionum curiose nimis scrutantur, sensum scripturæ nolunt intelligere, sed nuda vocabula tenentes circa illa μωγantur, subvertentes & amittentes verbum veritatis. Nihilo secius qui plurimum operæ in ipsis rebus consumunt, summi, eruditissimi, consummatissimi viri audiunt, litterarumque Atlantes. Sed quid,

quæso, laudis est, in his vitam exegisse suam? Si quis præcipiti jam senectute, vitæ ante actæ ratione inita, se cum umbra luctatum, & inanibus vocibus usque delectatum videt: qua animi fiducia cogitabit de novissimis, de censorio illo die, quo unusquisque profiteri debebit, quid potissimum & suæ & aliorum salutis caussa fecerit?

Historiam etsi Cicero testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistrum vitæ, nuntiam vetustatis dicitavit: Historiam etsi ego ad vitam regendam, prudentiam comparandam utilissimam esse duco: multimodis tamen intricatam & impeditam deprehendas, sive veteres inspicias memorias, sive novas. Illæ enim multa tradunt fabulosa atque mendaciis involuta, complura obscura & incerta; qualia sunt, quæ Græcia mendax ausa in historiis. Exponuntur etiam manifesto falsa; sicut quod de quatuor, quas vocant, Monarchiis maxima omnium consensione adfirmatur, proinde ac si illa regna, & quidem sola, imperii majestate alia omnia universi terrarum orbis antecesserint. Tanta componentium vetusta rerum monumenta, vel securitas; vel par huic vitium, credulitas! Qui recentiorum ætatum res gestas memoriæ prodiderunt produntve, ægre sibi tempreare possunt, quin sive delectationis, sive odii, sive adulacionis caussa veris nonnihil admentiantur, & suis vel regibus, vel civibus omnia vindicent. Si quid secundi evenit, amplificant, & virtuti dunt taxat tribuunt; sin autem adversi quid accidit, extenuant, & in alios culpam conferunt. In plenisque desideratur fides, in omnibus pæne partium conspicitur studium. Prætereo innumeræ scriptorum

ptorum in gravissimis rebus dissensiones, quæ non tantum docent plurimos illorum esse mendacilosos, sed lectoribus quoque magnam hæsitationem adferunt.

Mathematicæ disciplinæ multo omnium putantur certissimæ: sed qui profitentur eas, ne parum multa scire videantur, ea conquerunt, quæ nihil ad rem attinent, ut ars difficilior cognitum reddatur & putetur. Hinc videmus, & quæ plana sunt ac cuique aperta, ambitiosa doctorum subtilitate, adfectatisque exemplis perplexa fieri ac oppido septuosa; & tanto circumitu flexuque ad scientiæ hujus arcana tirones admitti, ut in ipso ejus limine constitutorum animi difficultate facile absterreantur. Qui vero doctrinæ illius partes penitus hausisse videntur, quam difficiles, quam intolerabiles, quam insolentes utplurimum sunt? Non cœlum modo, & remotissimas partes ejus arte sua complectuntur; sed ipsa etiam divina, & innumera veritatis secreta regulis suis judicanda putant. Quo Christianæ Religionis majestatem, & mysteriorum ejus sublimitatem si non tolli, imminent certe, necesse est. Denique hæc scientia, sicut est, in multis non pietatis, sed vanitatis, sed arrogantiæ, sed temeritatis scientiam esse experientia testis est.

Ad philosophiam naturalem procedentibus, tot sectæ se offerunt, quot ferme in eo studio excellerunt. Adeo parati ad confingendum, proclivesque ad jurgandum sunt, qui sapientissimi videri volunt. Nemo se philosophum esse credit, nisi novi quid adferat, ceteros autem despere contem-

det. In collaudanda scientiæ præstantia ac utilitate consentiunt omnes: at quam in incerto plura sint posita, vix est qui animadvertiscat. Universæ illius doctrinæ corpus, ab Cartesio constitutum, magnos passim & amatores & miratores invenit; ut, si quis repudiare illud vellet, insanæ mentis habetur. Nihilo secius, qui paullo accuratius id scrutatur, maximis laborare difficultatibus intelliget. Ego certe, quæ de principiis, præsertim de motu ejusque communicatione disseruit: quæ de elementis & origine rerum splendide tradidit: quæ de cœli vorticibus, de luce, de coloribus, aliisque disputavit: percipere me non posse, ingenuus fateor. Immo memet ipse, qui sim, ignoro. Nam si quis dicat: Tune, te ens esse perpetuo cogitans, ignoras? ei continuo respondebo: verum hercle; sed, qui sim ego qui cogito, mihi dicas velim. Etenim quando me cogitare dicis, id est, intelligere, judicare, velle, amare, odisse; actiones mihi tribuis. Atqui is qui agit, diversus omnino est ab eo quod agit. Me itaque ex eo, quod cogito, esse scio: at qui sim, nondum liquet. [*]

Postremo ad Theologiam conversus, quæ, si nomini credendum, Deum loquitur, & ad Deum dedit, atque adeo sempiternæ salutis viam monstrare censetur; non dicam, unumquemque, hoc

[*] Hæc tantum eo spectant, ut intelligatur, multa nobis, quæ ad mentis nostræ essentiam & naturam pertinent, adhuc latere, sine dubio penitus perspicienda, ubi ad cœlestium mentium panegyrim aggregati fuerimus.

hoc præsertim eclectico sæculo, peculiarem sibi,
 quam ingrediatur, deligere viam, eam nempe,
 quam vel opinio, vel vis cupiditatum suaserit.
 Illa loquar, quæ hominem, cui æterna salus cor-
 di est, haud injuria anxium, sollicitumque red-
 dunt. Multi sunt, qui Christi profitentur nomen,
 eoque gubernante versus fortunatas insulas cursum
 dirigere jactitant. Sed quam contraria eorum stu-
 dia! quam acres pugnæ! alteri alteros non præ-
 occupare tantum, sed excludere & depellere stu-
 dent! indignantur etiam, si non soli sunt, quos
 Superi diligunt! Unamquamque sectam, non docti
 solum & claritate præstantes, sed & probi & pii
 defendunt propugnantque viri: de quibus ne sus-
 picari quidem fas est, ita sensuros, nisi de Dei vo-
 luntate forent persuasissimi, multo minus rudes
 & imperitos aliorum animos in fraudem illecturos,
 si vel unicus restaret scrupulus. Neque enim de
 rebus nihili pugnatur, aut cognitu minus necessa-
 rijs, sed de gravioribus, de pietatis vel incentivis
 vel impedimentis, in quibus sectæ cujusque de-
 fensores cardinem salutis verti existimant. Inter
 nostros quoque plurimæ dissensiones gliscunt, in
 apertum erupturæ bellum, quod & caritatis ex-
 pertes, & veritatis impatientes sumus. Veteræ
 quis extollat: adest qui nova laudibus ferat. Dex-
 trum quis callem petat: aliis laeuum insistet. Gra-
 tiam quis prædicet: aliis mortalium edissertabit
 vires. Deum singulorum fortunas præfinivisse hic
 adserat: ille quemlibet fortunam sibi fingere ad-
 firmabit. Hic Christum pro delectis, ille pro
 omnibus mortem obiisse contendit. Hic scelestos
 æterna datus supplicia, ille veniam aliquando
 consequuturos perhibet. Si tu rationem lucis ad-

instar fulgere aias: ecce tibi qui meras tenebras esse clamitat. Si tu virtutis exercitationem, ut quis justus fiat; en tibi, qui solam mentis persuasionem requirit. Ut pæne incertum sit, quid potissimum credendum, quæ via ineunda.

Hæc omnia eo a me dicta sunt, ut pateat, quam sint omnes disciplinæ, pro eo, quo traduntur & arripiuntur, modo, ut plurimum ambiguæ, quam ingloriæ, quam incertæ, quam plenæ periculo, ut quantum ex ipsis est, nescire cogamur, ubinam solida quiescat veritas, etiam in Theologia, quam vocant Systematicam, nisi sit, qui habet clavem scientiæ, qua ad illud veritatis armarium paretur introitus. Ex quo consequi VIDETUR, melius humano generi fuisse consultum, si non tanto sciendi desiderio flagraret; quoniam hoc studio suo ad incerta deducitur, quæ animum afflictant magis, quam recreant. Atque adeo esse, cur dubitemus, deputandane sit in beneficij loco illa innata in homine φιλομαθεία. Neque mirum adeo videri oportere, si quis in hanc trahatur sententiam, ut statuat; nihil scire felicissimam esse vitam; vel longe beatissimos prædicet, qui [in primis hoc tam turbido tempore, tamque contentioso sæculo] procul ab rixis, procul a disputationum & omnia in dubium devocantium ardore, vitam exigunt suam, innocentia, modestia, justitia, abstinentia se Deo Christoque probare admittentes.

Constitueram quidem his subjungere nonnullas rationes, quæ adlati opposerentur difficultatibus, & φιλομαθείας præstantiam adstruerent. Sed plura persequi cum modus orationis, tum temporis ratio prohibet: quare hic finem dicendi facio.

T A N T U M.

Nova